

SAARROKSISSA

Kirjoittanut DETLEV von LILIENCRON

N:o 19

25 p:niä

MAILTA JA MERILTÄ

SEIKKAILUJA · KERTOMUKSIA · KUVAUKSIA NUORISOLLE

✻✻✻ Toimittanut TEUVO PAKKALA ✻✻✻

Kustannusosakeyhtiö Otava · Helsingissä

MAILTA JA MERILTÄ 19.

SAARROKSISSA

SUUNTAUSPISTE

SOTAKERTOMUKSIA

KIRJOITANUT

DETLEV von LILIENCRON

Saarroksissa.

Levoton yö. Yhtämittaa valuvassa sateessa, kivääri käsivarrella, silmämme, monet sadattuhannet silmät suunnattuina suoraan jättiläislinnoitusta kohden.

Piiritysketjussa sähkölennätinkoneet raksuttivat lakkaamatta. Painaessamme kuten intiaanit korvamme kovaan tiehen kuulimme aivan selvään kanuuna-, varasto- ja sairausvaunujen jyrinää. Silloin tällöin kantautui öisessä ilmassa heikkoja soitonsäveliäkin: arvatenkin soitettiin ohikulkevan joukon pysähdysaikana mielen reipastuttamiseksi.

Siitä kaikki olimme selvillä, että joukkoja marssitettiin kaupungin porteista ulkovarustuksille hyökkäystä varten, joka aamulla aiottiin tehdä ehkä koko piiritetyllä armeijalla. Mutta missä ja mihin rynnäkköä yritettiin, mistä kohti koetettiin murtautua läpi? Sitä odottaen kaikki olivat jalkeilla.

Taas sähkösanoma. Keskiyön aikana hänen kuninkaallinen korkeutensa käsky: tulet sammuksiin. Ja jo muutamien minuuttien kuluttua ympäröitsi meidät pimeys. Kuu oli viimeisessä neljänneksessä. Se ja tähdet peittyivät paksuihin mustiin pilviin. Ja yhä satoi kovasti. Satoi, satoi, satoi.

Aivan kuin meitä pilkatakseen, heti sen jälkeen kun meidät

pimeydensynkkyys oli peittänyt, kun äärimmäisen varovaisuuden vuoksi ei saanut tulta raapaista sikariinsa, silloin vihollinen pani meille toimeen ilotulituksen. Kaikkiialla nousi ilmaan helakanvärisiä raketteja. Ja kun näitä viiden minuutin ajan oli suhissut, sähissyt, räiskynyt, sammunut, alkoi kuin annetun merkin mukaan salamoida kaikista varustuksista yltympäriinsä. Katkeamatta jyrisi ammunta kaksi kokonaista tuntia. Me tämän kranaattirunsaudensarven tyhjentyamisen aikana olemme hiljaa kuin koulu-poika, jolle pidetään vihaista rangaistussaarnaa.

Meidän luonamme kuin ikuisuuden yö, tuolla ijankaikkinen räjähtelevä horna, salaman ahjo. Meillä syvä hiljaisuus, tuolla kuumeinen meteli.

Kuulat, jotka olivat pitkiä ja paksuja kuin villakoira, kuten vieressäni makaava tarkkampuja niitä sanoi, ja joilla oli tulinen häntä, tekivät meille ainoastaan vähän vahinkoa tahi ei ollenkaan. Harvoin räjähtivät ne pehmeässä maassa.

Pommitus, vaihtumatta rauhallisemmaksi, pitkäveteisemmäksi ammunnaksi, loppui aivan yhtäkkiä.

Muutamia minuutteja makasimme henkeä pidättäen, helputuksen tunteen vallassa tuon kauhean metelin lakattua, joka oli pannut korvamme lumpeeseen, ja — odotimme jännityksellä.

Mitäs nyt tulee?

Tuskin neljännestuntia lienee kulunut, kun kaikkiialla vallimajojen aukoista näkyi valoja: oli tuhatsilmäinen hirviö. Nämä silmät näyttivät väliin sulkeutuvan, väliin avautuvan, sen mukaan kuin majojen ohi rientävät miesjoukot varjostivat meiltä valon muutamiksi sekunneiksi. Jos olisimme voineet nähdä lähemmin ja tarkemmin, olisimme huomanneet linnoituksen kaikissa suojissa sotamiehiä vilisevän ripustarnassa laukkuja selkäänsä, miekkaa vyölleen, täyttämässä patruunalaukkujaan, ja muuta sekasorron touhua, jota on kasarmista marssiin lähtevällä joukolla.

Taas sähkölennätin ilmoitti: tulien pito sallittu.

Aamulla varhain saimme itse viholliselta tarkan tiedon siitä, mihin se sarvensa iskee. Ja juuri sen joukon, johon minä kuuluiin, oli kestettävä ensimmäinen hyökkäys.

Vikkelästi olimme tätä tapausta varten jo ennakoita harjoitussa asemassa, vastaan ottaaksemme vihollisen. Se levitti rintamansa suurella pontevuudella.

Ensimmäisessä raivoisassa taistelussa vallattiin muutamat etumaisimmat, vahvat asemamme, mutta puolenpäivän aikaan otimme ne takaisin pistinhyökkäyksellä. Siellä täällä tuumankaan verran maata voittamatta kesti taistelua koko päivän. Se vain oli tuloksena, että vihollisen ei onnistunut murtaa rintamaamme huolimatta yhtä mittaa uudistetuista ryntäyksistä.

Yksi ainoa ajatus oli meillä kaikilla, ylipäälliköstä torvensoittajaan asti, se, ettemme mistään hinnasta laske vihollista tunkeutumaan lävitse. Saarroslinjan etäisimmistäkin osastoista oli vahvistukseksemme lähetetty mitä siellä oli yli tarpeen.

Seitsemän aika. Pataljoonamme levähtääkseen makasi muutamman kylän takana. Muuan ajutantti toi käskyn, että meidän oli vetäydyttävä takanamme parinsadan askeleen päässä olevaan muureilla ympäröityyn taloon, asetuttava sinne ja yön kuluessa viimeiseen mieheen saakka puolustettava tätä paikkaa.

Taaksemme kukkulalle sijoittui meikäläisiä. Tämän liikkeen kautta olimme nyt eristettyinä etualalla.

Ampuminen loppui pitkin koko linjaa ja kaikkialla niin vihollisten kuin ystävien puolella kenttäkattilat kiehuivat kaikessa rauhassa.

Oli saavutettu mitä oli saavutettava. Meidän vanteemme paisuvan puun ympärillä oli kestänyt.

Yhä uusia täydennys- ja apujoukkoja saapui, ja niin meistä seuraava päivä näytti varmalta.

* * *

Kun meille tuo siirtymiskäskey saapui, kylän torninkello löi seitsemän. Elokuun kuuma aurinko tuontuostakin näyttäytyi sadepilvien lomitse ja pani silloin takkimme höyryämään. Nyt se näytti sienimäiseltä ainekasalta kuvastuen vesirapakkoihin ja verilätäkköihin. Sitten se vetäytyi pilvivaippaan, tuli vielä kerran näkyviin ja laski. Sinikeltainen leveä juova näkyi neljäntuntin ajan taivaan rannalla. Sen valossa lähdimme liikkeelle. Kun tämä ei ollut mitään pakenemista vihollistulen alaisena, kävi kaikki järjestyksessä. Talon luo tultua pataljoonan päällikkö kääntyi ympäri ja pysähtyi. Pää kumarassa, paljastettu miekka lasketuna ristiin satulansarvelle, istui hän hevosensa selässä rauhalli-

sen näköisenä. Hänen käskynsä mukaan, että oli pidettävä mitä suurinta kiirettä mitä parhaimmassa järjestyksessä, pataljoona virtasi kahta puolta päällikön ohitse kuin nopea pakovesi kahden puolen kalliota. Niin läheltä häntä täytyi miesten kulkea, että he usein koskettivat hevosen kupeisiin, joten sitä sysättiin oikealle ja vasemmalle.

Idässä oli talon ainoa, leveä portti. Tästä työntyi komppania toisensa jälkeen sisään kuin lammasjoukko haka-aituukseen. Aivan tämän aukon vieressä oli tykistöpatteri miehistöineen ja hevosineen kasaantunut selvittämättömäksi keräksi. Kaikki näyttivät olevan toisessa maailmassa, ihmiset ja eläimet, muuan raudikko vain näytti vielä koettavan päästä jaloilleen kohottaen päätään ja harjaansa uudelleen ja uudelleen. Sepä on kuin taivaasta pudonnut ja nurin keikahtanut auringonvaunu, lensi mieleeni nähdessäni tämän sekasorron. Yksi ainoa, hyvin sattunut kranaatti oli tehnyt tämän tuhotyön.

»Ovatko kaikki arkissa?» kysyi Noakin tavoin everstiluutnantti, kun hän viimeisenä tuli pihaan. »Käskyn mukaan, herra everstiluutnantti», huusimme kaikki neljä komppanianpäällikköä yhteen ääneen. »Portit kiinni, sulkulaitteet eteen.» Sitten lyhyt osotus sormella tahi miekalla: tuonne ensimmäinen komppania, tuonne toinen, kolmas, neljäs. Ja samassa olimme määrättyllä paikallamme. Paikkain valinta oli mutkatonta. Ympäriinsä koko muurin viertä. Mutta tämä muuri oli korkea. Sen vuoksi piti ennen kaikkea huolehtia siitä, että pääsimme näkemään muurin ylitse ja että saimme sen ylitse ampuma-asennon. Sen vuoksi korokkeita alle. Ja heti raahattiin sitä varten, mitä vain irti saatiin: huonekaluja, ammeita, tynnyreitä, piano, lantaa, ympäristöltä katkotuita puita, tulisella kiireellä puretun kiinalaismallisen huvimajan aineksia. Näiden päälle lankkuja ja lautoja, joita onneksi oli saatavissa. Nyt ylös telineille! Käy laatuun, kiväärit voidaan pitää hyvässä asennossa ja meillä on näköalaa etumaalle.

Talossa oli asuinrakennus ja suuri sivurakennus, jossa näytti olevan talli ja varastohuoneita. Molemmat olivat nuoren puiston ympäröimiä, ja kaiken tämän ympäröisi meidän nyt miehittämämme muuri. Tämä pieni maalaishovi ei ollut juuri mitään selväpiirteistä rakennuslajia. Yläosa oli eriskummainen kierre- ja näkinkenkäkoristeinen, ja pitkin otsikkopuolen koko sivua oli

pylväskäytävä, välissä silmää loukkaava lasiseinä, jossa tällä hetkellä ei kuitenkaan ollut ainoatakaan ehyttä ruutua. Ja yhä edelleen ne rämähelivät.

Kun olen täydessä puuhassa sijoittamassa komppaniaani, seisoo yhtäkkiä siviilipuvussa oleva herra edessäni. Oikea käsi puristaa rintaa, vasen on mustassa tukassa: aivan kuin muuttamassa kuvassa, jossa Cambronne verta vuotavana, haava otsallaan vannoen polvistuu Napoleonin edessä. Hänen silmänsä ovat selällään ja puhetta tulee kuin vettä valaen. En sanaakaan ymmärrä. Pyydän häntä puhumaan hitaammin. Nyt minulle selviää vähitellen. Hän kertoo ranskaksi, että hän, maatilan omistaja, kreivi Mericourt, on tulemassa hulluksi, johon minä hampaitteni välistä saksaksi: pärehousu! Hänen rouvansa oli viimeisessä tilassa, jonka vuoksi hänen poiskuljettamisensa oli ollut mahdotonta. Kreivittären ja kreivin oli tänään taistelu yllättänyt. Palvelijat olivat paenneet, ja ainoastaan muuan vanha tati oli jäänyt heille seuraksi.

Tuhat tulimmaista! No niin, siis oli heidät toimitettava laitokseen. Nuori lääkärimme, jolla ei tätä nykyä ollut mitään muuta tehtävää kuin ravistella puista luumuja itselleen, sai nyt alaansa kuuluvaa tointa, ja hänen johdollaan veimme kreivittären kellariin. Kellarin päälle laitettiin katos suojaamaan pomeilta. Everstiluutnantti, jolle asian tulisella kiireellä ilmoitin, asetti vartioston ovelle, niin että rouva olisi asioineen kaikessa rauhassa tarpeettomilta kävijöiltä.

Aurinko oli laskenut. Siniset ja keltaiset juovat taivaanrannalla haalistuivat haalistumistaan. Tähdet alkoivat näkyä selvemmin. Kaunis, helakka kesäyö ei ollut murheissaan sekasortoisesta sotatantereesta.

Ainoastaan yksi ainoa nuotio paloi riihen takana, josta se ei voinut näkyä. Kaksi kiinnisaatua lammasta oli paistumassa.

»Herra kapteeni, divisioonan herra pastori pyytää päästä sisään», ilmoittaa muuan vahtimies telineiltä. Minun piti varjostaa silmiäni katsoessani häntä sinne ylös, jossa hän oli kuin aavemainen halkeama vaalealla taivaalla.

Kun portin eteen on kasattu vahva sulkumuuri, ei ole ajattelmistakaan sen avaamista. Tikapuita myöten, jotka lasketaan muurin toiselle puolen, saamme sotapastorin muurien sisäpuolelle.

Ja keskellämme seisoo pieni herra nenällä kaksinkertaiset silmälasit, pitkävartiset saappaat jalassa, sinipunertava ja valkoinen nauha takin hihassa.

»En voinut toki pataljoonaa yksin jättää. Tuolla kummulla tovereilla on rauhalliset hetket, täällä voi tulla hyvinkin kuuma.» En voinut muuta kuin ottaa pikkumiehen syliini kuin nuken puristaen häntä rintaani vasten kuin hentoa tyttöä rauhaissessa lehtimajassa. Kaikki upseerit puristivat rajusti hänen kättään kiitollisina.

Kaikkialla leimusi ja savusi kenttätulia, edessämme vihollisten nuotiot, takanamme ystävien. Omituinen, rauhallinen, juhallinen näky.

Tulevatkohan he? Koettavatkohan meitä karkoittaa?

Oli aivan rauhallista. Yön hempeässä sylissä nukkuivat sotamiehet muurin vierustalla, useimmilla laukku päänalusena. Näytti kuin satupuistossa: tuolla nojasi muuan otsa aitaa vasten, tuossa kuorsasi kaksi selät vastakkain, tuolla muuan lepäsi pää toverinsa polvilla, tuolla muuan tuki päätään kädellään, niin väsyneenä, ylen väsyneenä.

Ainoastaan lukuisat vahtimiehet, kivääri olalla, kulkivat ylös ja alas. Katse terotettuna yöhön, korva heristettynä pienimmällekin risahdukselle.

Vierelläni seisoj hiljaa puhellen toisen komppanian päällikkö. Jo vänrikkeinä ollessamme olimme tehneet ystävyysliiton. Samassa rykmentissä meistä oli tullut »suuria». Useammin kuin yhden kerran hänen rauhallinen, varma jalkansa oli polkenut sammuksiin ne kipinät, joilla minä, kevytmielinen veli, olin kulkenut; useammin kuin yhden kerran hänen uskollinen sydämensä ja hänen viisautensa olivat auttaneet minua nuoruuden vallattomuuden rajusäissä, jotka uhkasivat temmata minut mukaansa. En kenestäkään ihmisestä pitänyt niinkuin hänestä.

Me kirjoitimme tarkoin muistikirjoihimme toistemme omaisten osotteet kuolemantapauksen varalta. Jotensakin tarpeetonta itse asiassa, kun kumpikin tunsii toisen suhteet.

Ja miten sattuikaan: me puhelimme juuri iloisista luutnantti-ajoista — tartuin hänen käsiinsä ja tulviva tunne antoi minulle sydämellisen kiitoksen oikean sanan. Mutta hän, hempeämielinenä, jollaisena en koskaan ollut häntä nähnyt, nojaten otsansa

olkapäähäni puolustausi ylistyksiäni vastaan: minä olin monta kertaa iloisuudellani täydentänyt hänen järkevyyttään elämän vakavuuden käsittämässä.

Samassa lääkäri ilmestyi viereemme ja ylpeydellä kertoi toimitaneensa ensimmäisen synnytysavustuksensa onnellisesti. Äiti ja lapsi voivat hyvin. Isä tuli levollisemmaksi ja . . . »Mikä se oli? Mikä se on?» huudahti ystäväni ojentuen pitkäksi ja katsellen etumaalle. Kuului melua. Kuului kuin pampun räpsettä hevosen selkään. Komentohuutoja.

Ylös! Ylös! huusimme me, huusivat vahtimiehet samalla ampuen laukauksia joukon herättämiseksi nopeasti, huusi everstiluutnantti, ja jo tuhat kivääriä törrotti ympäriinsä muurilla kuin piikit piikkisian selässä.

Kaksi tykistöpatteria ajoi aina kolmensadan askeleen päähän meidän länsipuolella. »Kranaateilla — ampukaa!» Mutta pahat linnut lensivät enimmäkseen ylitsemme. Nähtävästi vihollinen aikoo murtaa aukon, mutta se ei heille onnistu. Me ammuimme selvästi näkyviä tykkipattereita. Äkkiä asettivat he tykit lavetille, jakautuivat oikealle ja vasemmalle ja heidän muodostamastaan aukosta kasvoi esiin taajoina, mustina joukkoina jalkaväkipataljoona. Kuulimme upseerien huutoja, kuulimme myöskin: Avant les épauettes! (Eteenpäin!) He tulevat! He tulevat! Muutamat kuin tiikerit hyppien edellä, heiluttaen kivääriä tahi miekkaa päänsä ylitse. Heidän takanaan joukot juoksuaskelin. »Pojat, ponnistakaa vastaan», huutaa muuan schleswig-holsteinilainen miesteni joukossa. Raivoisan pyssytulen saavat ryntääjät tuliaisikseen. He hätkähtävät ja kääntyvät takaisin ja katoavat pimeyteen. Ryntäys on torjuttu. Takaisin syöksyvä meri. Äänet kuoleutuvat. Mutta nyt raikuu uusia ääniä selvästi: rauhallisia pitkäveteisiä torventoitotuksia sieltä, missä tykitkin ovat. Näkyy kolme tulisoihntua, joita viipoitetaan korkealla. Tulisoihntujen keskellä kävelee muuan, joka huisuttaa lakkaamatta valkoista lippua, ja hänen vieressään kulkee upseeri. Pataljoonamme päällikkö lähettää heitä vastaan ajutantinsa. Vihollisupseerin silmille sidotaan peite, sitten nostetaan hänet muurin yli.

Lähettiläs esittää seuraavaa: Meidän on luovutettava talo, jolloin meille myönnetään vapaa pääsy aseinemme ja lippuinemme soiton raikuessa. Muussa tapauksessa julistaa hän meille täydellisen tuhon.

Vielä tänäänkin soi pi korvissani everstiluutnanttimme ranskan-kielinen vastaus: »Nous y restons, mon camarade» (me jääme tänne, toverini). Jo on vieraamme muurin harjalla laskettavana toiselle puolelle, kun everstiluutnantti hänelle kertoo onnettoman kreivittären kohtalon: että on mahdotonta kuljettaa pois tätä naista. Upseeri kohauttaa olkapäitään, hänen kasvonsa synkistyvät, pää painuu alas muutamiksi minuuteiksi. Sitten vastasi hän: »A la guerre comme à la guerre» (sodassa ei silmää katsota), ja torven toítottaessa ja lipun huiskuessa meni hän miehineen soih-tujen valossa yön hämyyn.

Everstiluutnantti huutaa: »Herrat upseerit!» Pian seisomme hänen ympärillään piirissä, ja tuo vanha mies, joka ei elämälle asettanut mitään vaatimuksia, jolle hänen kuninkaansa, hänen isänmaansa, hänen perheensä oli kaikki kaikessa, jolla ei ole koskaan ollut muita harrastuksia, joka rautaisessa säästäväisyydessä, alituisessa yksitoikkoisuudessa, joka aina samassa sotaväenosas-tossa oli harmaantunut — miten puhuu hän nyt meille? Hänen sanansa ovat kuin veistetyt, ne tulevat lyhyvinä ja täsmällisinä. Hänen silmissään on velvollisuudentunnon kirkas hohde. Hän, joka joskus harjoituskentällä pikkuseikkojen paljoudella oli meidät saattanut epätoivoisiksi, joka jokaisessa puheessaan pysyi sen pienen seuran piirissä, jossa hänen oli puhuttava — nyt kalskahuttaa hän terävästi ja naulaan kantaan.

»Hyvät herrat! Kaikki olette kuulleet, mitkä ehdot lähetti meille tarjosi antautuessamme, mitä hän uhkasi vastustaessamme. Vastaukseni, jonka hänelle annoin, oli teidän kaikkien vastaus minun tarvitsematta sitä teiltä kysyä.

Neljännestunnin kuluttua olemme saaretut. Uskollisena kuolemaan saakka! Eläköön kuningas!»

Sitten hän meitä kaikkia kiitellen kätteli. Minulle, kolmannen komppanian päällikölle, hän sanoi: »Komppania lähettää yhden osaston asuinrakennukseen hyökkäystä varten, jos se on tarpeen. Te johdatte tätä osastoa, herra kapteeni, toisen kahden osaston kanssa asetun minä riihirakennuksen luo, lähettääkseni ne sinne, missä vaara on suurin.»

Kukin riensi miestensä luo. Kello asuinrakennuksessa löi terävä-äänisesti ensimmäistä tuntia sydänyöllä.

Osastoni oli sijoitettu pylväskuistiin, minne johti leveät, valkoiset rappuset, joissa oli vain muutamia porrasaskelia. Yhdellä hyppäyksellä voimme päästä tielle. Koko talo oli tehty autioksi, ei sitä oltu tyhjennetty ryöstön vuoksi, vaan saadaksemme huonekaluista telinealustoita, jossa touhussa ei tietystikään oltu hellävaroen menetelty.

Jalkojeni edessä oli kirja. Otin sen käsiini: »A circle of the arts and sciences. By William Johnsson. London 1817.» Avasin sen ja luin sikaarini tulen valossa. Luin tätä englanninkielistä kirjaa niin tarkkaavasti kuin olisin ollut kotona omassa huoneessani.

Nyt! Ei kuulunut mitään, ja kuitenkin jokainen meistä tiesi: he tulevat! Ja täydellinen saartokehä muodostui äänettömästi, laajana ympyränä, joka supistui supistumistaan ja lähestyi meitä purkautuakseen päällemme.

Nyt! Ei, ei vielä. Haudan hiljaisuus. Ja kuitenkin tunsimme joka hermossamme: he hiipivät tänne.

Torventoitotusta, rummunnäpäriä, laulua, huutoa. Kuularuisku rämisee sekaan: se erehdyttävästi kuulustaa kettingin rominalta laivankannella ankkurin pudotessa syvyyteen. Rrrrrr — rrrrrr — Takaa kuuluu satojen soittokoneitten ja monien satojen äänien yhteinen Marseljeesi ja kuten ranskalaiset sitä laulavat: Allons, enfants de la patri-i-e! Niin että »i» kuuluu terävästi ja pitkään.

Ja sitten he olivat täällä. Me olimme saavuttaneet mestarillisen maltin ampumisessa. Ei ainoakaan ennen aikaista laukausta. Pika-ammuntaa. Yhteislaukauksia. Taistelua muurilla yltympäriinsä. Ovatko he puutarhassa? »Miehet, kiväärit olalle!» Ja jo aion syöstä alas, kun näen turkolaisia (algerialaisia sotamiehiä). Mustat naamat erotti hyvin valkoisissa marmorirappusissa tähtien miedossa valossa. Lyhyviä, sirppipuukkoja, veitsiä, sirppimiekköjä välkkyi ympärilläni; petoeläinhampaitten lusketta. Afrika Saksaa vastaan. Ja kaikki on tuuliaispäänä, jossa raivoava ihminen, lehdet, kivet, maa ovat kauheassa sekamelskassa. Väliin olen yksinäni, väliin autan miehiäni, väliin karkoittavat he minut ulos.

Rakennus jo palaa. Ja keskellä tätä jalkoihin sullomista ja jalkoihin sullotuksi joutumista, keskellä toisten surmaamista ja surmatuksi joutumista, tulee mieleeni äkkiä kreivitär. Miten tulin kellariin, sitä en osaa ikinä selittää.

Lapsivaimo makaa voimattomana turkeilla, hänen vieressään huutava pienokainen, mies, tuo ämmä, rukoilee polvillaan loukossa. En ikinä unohda kuolemankauhua hänen kasvoillaan. Silloin tunkeutui turkoja sisään, verisinä, hurjina — eläimiä! Jo kumartuu muuan lyhyine sirppimiekkoineen vuoteen yli — mutta raskas pronssinen kynttiläjalka rämähtäen lentää hänen otsaansa, ja hän kaatuu selälleen. Vanha nainen häntä heitti, ja niinkuin Judit seisoi Holoferneen päällä, asettaa hänkin jalkansa tämän hirviön päälle. Vanha täti, se oli urhokkaasti tehty!

Osastoni miehet ovat ympärilläni, me karkoitamme mustat taas ulos. Mutta talo palaa, niin, se palaa. »Eteenpäin, vaimo ja lapsi kantakaa ulos!» Ja kuin sokurinuken, niin hellävaroen ottavat repaleissa, revityissä puvuissa olevat sotamiehet äidin ja pienokaisen syliinsä. Ulos, ulos. On kuin saatto rakastetun, kuolettavasti haavoitetun kuningattaren ympärillä riihirakennukselle saakka, ryskyvien ja putoavien hirsien alitse, huolellisesti, varovasti, hitaasti, hitaasti ja mitä kiireellisemmällä innolla. »Meier, John, Bergmann, Schönborn, te jäätte tänne vartioimaan rouvaa ja lasta.» Sen saan huudetuksi nopein, kurkusta tulevin sanoin. Ja taas kuohuun. »Kapteenill' on housut rikki, kapteenill' on housut rikki, antaa olla vaan» — se on jalkaväen signaali: »Eteenpäin!» Jos se puhalletaan minulle ruumiskirstussani, niin minä ryntään enkeleitä vastaan, jotka aikovat estää minut taivaasta.

Ja toisen kerran on hurja hyökkäys torjuttu. Minä nojaan kuin kuolluksiin uupunut, kuin välinpitämätön päärynäpuuta vasten. Rakkaitten tuttujen lehtien lomitse näkyy kellertävä hedelmä. Vai puuko puu minun päälleni? Kaatuuko sen latva minun päälleni? Tuleeko se vaipakseni? Ja minä vaivun hiljalleen alas. Taivas ja maa ovat silmissäni yhtenä.

* * *

Olenko nukkunut? Todellakin, olenko nukkunut? Minä makaan pitkää pituuttani. Silmäni ovat vielä ummessa. Ympärilläni on niin hiljaista. Minä avaan nyt silmäni ja katselen taas päärynäpuuni lehtikattoon. Pääni kääntymättä katseeni kuljeksii oksissa ja niiden ohi taivaalle. Lukemattomia punaisia pilvenhattaroita

vaeltaa idässä. Viimeiset puhtaat minuutit ennen auringon nousua. Maailma on vielä ääneti.

Nojaten kyynärpäihini nousen istumaan ja käännän päätäni verkalleen vasemmalle ja käännän verkalleen oikealle. En ole vähintäkään haavoittunut. Näen mitä kirjavimpia värejä sekaisin viheriällä nurmikolla. Hätkähdän: lähellä, aivan vieressäni, tuijottaa minuun mustanaamainen turko, jonka kallo ammottaa auki syvälle halki. Hänen ruumiinsa on polvien ja käsien varassa. Hän on kuollut. Siihen asentoon hän on jäänyt maata. Heti hypähdän pystyyn ja olen taas täydellä tajullani. Ja minä kuljen kuoleman puutarhan läpi . . . Tuossa muuan puristaa sydäntään, tuossa muuan ojentaa käsivarttaan, koukistunein sormin, maaten mahallaan. Kasvot ovat useimmilla vääristyneet, harvoilla tus-kattomasti nukkuvan. Kranaatinkappalten tekemät jäljet ovat kauheimmat: sääret ja käsivarret ovat usein irrallaan, rinta ja vatsa ammottaa auki . . . Pieniä valkoisia perhosia, joita kauniina kesäpäivinä usein sadottain lentelee varhaisesta aamusta, liitelee kaatuneitten yli. Joskus laskeutuvat ne punaiselle verelle, mutta kun se ei olekaan ruusunpunaa, ne liitelevät edelleen, eroten väriltään punaisista haavoista, viheriäisistä oksista, sinisestä tai-vaasta — kaikista luonnon väreistä.

Muutamalla kukkasaralla, jossa kasvaa liljoja, tapaan ystäväni, toisen komppanian päällikön. Hän on kaatuessaan saanut käteensä muutamia näitä uljaita kukkia, niitä on taipunut hänen ylitsensä kuin kehtokatokseksi, niitä on hänen vasemmassa kädessä juurineen. Ja kapteeni ja liljat ovat lakastuneet — sillä lakastunut on kuolema ja tuore on ainoastaan juurtunut elämä, elämä jaloin maassa. — Hänen tuhkanvärinen muotonsa — kranaatin siru on repinyt hänen rintansa halki — on rauhallisesti sammunut. Hän ei ole tuntenut tuskia. Hyvästi, kallis ystävä!

Muutamia askelia kauempana on kuolema tavoittanut urhoolisen kenttäpapin. Luoti meni keskelle sydäntä. Hän on ollut kaatuneelle antamassa viimeistä lohdutusta, ja itse kaatunut poikittain vainajan päälle. Jumalanmiehellä on kädessään pieni, norsunluinen risti.

Tuskin viittä askelta tästä on polvillaan lyyhistyneenä pataljoonan lääkäri. Mutta hän ei ole ammuttu, hänet on vallannut vain uupumus ylivoimaisista ponnistuksista. Hänellä on käsisi-

sään liinainen side. Hänen päänsä on vaipunut muutaman miehen rinnalle, joka ei enää sidettä tarvitse.

Mutta elämäkin herää: näen kuoleman säästämiä sotilaita nukkumassa muurin luona, nukkuvan käppyrässä ja pitkin pituuttaan kuin kuolleet. Telineillä kulkee taas vartiomiehiä edestakaisin. Käyn heidän luokseen. Kuiskaten kyselen, kuiskaten he vastaavat. Ketä pelkäsimme häiritsevämme? Kuolleetako? Nukkuviako?

Pianon kansi on haljennut ja aukosta on tunkeutunut aamu-tuulesa nuottilehti: La Calesera. Cancion Andáluzá. Yrädier.

* * *

Olen riihen luona. Riihessä ja sen ympärillä tapaam haavoittuneita. Everstiluutnantti on saanut pahan luodinhaavan alaruumiiseensa. Kauheissa tuskissaan hän sankarimaisesti hymyilee minulle. Kreivitärkin on vielä täällä. Äskensyntyneellä on suussa sokurivesitutti. Tämän ihmekapineen oli tekaissut muuan sotamies. Vanha täti, jonka harmaa tukka on hajallaan hartioilla, on kaikkialla toimimassa. Milloin miniänsä ääressä, milloin piskuisen luona, sitten haavoittuneitten ja kuolevien, joille hän antaa juomaa ja lohdutusta. Hän on väsymätön . . .

Komppaniani ympäröipi minut taas. Olen täydellisesti toipunut. »Asentoon, jako.» Kaikki käy kuin kasarmissa. Toisetkin komppanijat järjestyvät. Otamme entiset paikkamme muurin luona. Kolmasryntäys on odotettavissa. Vielä yksi hyökkäys meitä vastaan, ja pieni joukkomme on maassa viimeistä miestä myöten.

Ja uusia vihollisjoukkoja tuli meitä kohti. Mutta nyt eivät toverimme jättäneet meitä avutta. Kummulta laskeutui kirkaassa päivänpaisteessa rykmentti rykmentin jälkeen. Kaikki soittokunnat puhalsivat marssia. Maata tärisyttävä hurraahuuto syöksyi kurkustamme. Lähenivät meitä lähenemistään viholliset, ystävät. Ja nyt meikälaiset ovat talomme ympärillä. Yhdymme heihin. Yhdistyneinä kuljemme edelleen ja ajamme ranskalaiset takaisin linnoituksen porteille.

Sitten myöhemmin auttoi meitä uskollinen liittolainen, josta piiritetyt linnoitukset eivät ole mielissään, vanha vaivainen Nälkä.

Suuntauspiste.

Minulla oli jo ollut ilo johtaa komppaniaani kahdessa taistelussa ja muutamissa kiivaissa kahakoissa. Huomenna oli kolmas ottelu odotettavissa. Me makasimme joukoissa molemmat puolet, vihollinen ja me, lähellä toisiamme.

Oli iltapäivä, neljän aika. Olin juuri tarkastanut kiväärit ja istuin nyt upseerieni kanssa pähkinäpensaalla. Keskustelumme liikkui viimeisen taistelun tapauksissa. Komppaniaani, joka oli menettänyt kaksi luutnanttia ja sataseitsemän miestä, oli hyvin vajanainen kokoonpanoonsa nähden. Siksi kuin saimme kotimaasta täydennystä, täytyi minun rientää eteenpäin, niin hyvin kuin taisin, näillä jäännöksillä. Jokainen komppanianpäällikkö tuntee miehensä, heidän ominaisuutensa, mielenlaatunsa, heidän kykynsä ja taipumuksensa, heidän kotoiset olonsa. Hänellä on heidän kanssaan mitä läheisimmät suhteet: ihmekö siis, jos aukkoja syntyessä tuntuu tuskalliselta, kun hän näin menettää monet, jotka hän rauhan aikana on vaivalla kasvattanut. Läheisellä toveruudella päällikön ja hänen miestensä välillä on monta vertaa suurempi merkitys sodan kuin rauhan aikana. Se on luonnollista.

Ja me istuimme, mustalaisiksi ahavoittuneina pensaalla. Ympärillämme on kenttäleirin häärivää elämää. Kenttäkattiloista kohosi kiehuva, aivan tuoreen lehmänlihan höyry. Usein sotamiehet suojaten vasemmalla kädellä kasvojaan tupruavaa huurua vastaan ammensivat ahkerasti puuvartisilla lusikoillaan kiehuva vaahtoa pois. Sitä tehdessään he kääntäen päätään pois päin, joskus irvistelivät mitä hullunkurisimmin, kun hajua tuli liian väkevästi heidän nenäänsä. Tuntikauden odottelimme hartaasti päästäksemme nauttimaan tätä herkkuisaa ja maukasta ruokaa. Palanpaineeksi sitten kenttäolutta muonakaupustelijan tynnyristä.

Meidän vilkkaasti keskustellessamme ilmestyi siihen rykmenttimme päällikkö ja ilmoitti minulle, että olin nimitetty ajutantiksi ylipäällikölle, jonka esikunnasta viime päivinä oli ammuttu kaksi upseeria. Miten mielelläni olisinkaan jäänyt komppaniaani!

Muutamia minuitteja senjälkeen kokosin miehet ympärilleni ilmoittaakseni heille siirtymiseni ja jättääkseni heidät uudelle päällikölleen, muutamalle yliluutnantille. Tämä luutnantti ja minä emme olleet mitään erinomaisia ystäviä. Tuntui kuin pisto rinnassani, kun kuulin hänen hienolla äänellään kohti kurkkuaan huutavan: »Komppanian on seurattava minun komentoani.» Seuraavana päivänä, toisissa suhteissa, kuulin samat sanat aina tavuihin »mentoani», jotka kuolema pidätti erään toisen toverini huulilta.

Jo puolen tunnin perästä tapasin ylipäällikön muutamassa erillään olevassa maalaistalossa. Hän oli kumarruksissa karttojen yli, jotka olivat kirjavapäisillä nuppineuloilla tikotetut. Koko hänen seurueensa seiso i hänen takanaan kunnioittavan välimatkan päässä. Lähinnä oli esikunnan päällikkö, jolle ylipäällikkö tuontuostakin teki kysymyksiä. Toinen vastasi nopeasti ja varmasti, aina yhdenlaisella äänellä, joka ei kohonnut eikä laskenut. Esikunnan päällikön tunsin jo entisiltä ajoilta, ja hänelle minulla oli, kuten sanotaan, jotakin hampaan kolossa. Minussa aina vaikuttuu kauhua hänen pelottava matematiikkasydämensä, joka avarassa Jumalan maailmassa ei tuntenut mitään muuta iloa, mitään muuta halua kuin iloa ja halua laskemiseen ja laskelmien tekemiseen. Hänen kalpeat kasvonsa, jotka eivät kuumimpana ja pitkäaikaisenaakaan poutana ahavoittuneet, ei merkiksikään, hänen aina synkkä otsansa, verettömät hienot huulensa, jotka eivät koskaan hymyilleet eivät hymähtäneetkään, ja hänen kylmät, harmajat silmänsä olivat minusta jotakin hirveää. Kenraalistakin, kuten hyvin tiesin, oli hän pelottava. Ainoastaan hänen tavaton, aina väsymätön työkykynsä, hänen täydellinen antautumisensa hetken vaativalle velvollisuudelle, hänen luotettavaisuutensa pakotti minutkin kuten meidät kaikki, ihmettelemään ja kunnioittamaan häntä.

Esikunnan muutkin upseerit olivat minulle tuttuja entisiltä ajoilta. Erikoisesti oli mieltymykseni voittanut paksu, iloinen, naurava husaarimajuri, joka säilytti rattoisuutensa, hyvänsävyisyytensä kaikissa elämän tiloissa.

Kun kenraali minut huomasi, astuin esiin ja tein ilmoitukseni. Hän lausui minulle muutamia ystävällisiä sanoja ja lopuksi joukon kuivia, loukkaamattomia, leikkilisiä huomautuksiaan, joita hänellä aina oli varastossa. Kaikki nauroivat — minä olin ampumapilkkana —, esikunnan päällikkö vain katseli minua ankarin katsein, kirjoittaakseen sitten minusta muistikirjaansa jotakin kaiverretuilta näyttävillä kirjaimillaan.

Kenraalista, hänestä pidin. Hän oli yhtä vakava ja vaitelias kuin esikuntansa päällikkö, pyhän velvollisuudentunnon täyttämä, mutta koko hänen elämänsä loisti ihmisille hyvyyden aurinkona. Missä hän vain voi, auttoi hän. Monen kevytmielisen, nuoren upseerin, jonka kuuma veri oli saattanut horjahtamaan oikealta tieltä, johti hän vanhalle ladulle, jos se suinkin oli mahdollista. Minä sen mukaan kuin tunnen hänet olen lujasti vakuutettu, että itse asiassa hän ei pitänyt ihmisiä isossa arvossa, että hän tarkoin tiesi, mistä langasta kutakin piti vetää. Mutta hän ei kuitenkaan lempeän hyväntahtoisuutensa takia ollut höllä. Vähän pilkallinen hän oli. Mutta hänen pilansa tuli suututtamatta hänen suustaan. Hän oli siksi viisas, että piti tämän oven avoimena, että pääsi joskus purkautumaan se, mikä oli sydämellä. Jos hänen läsnäollessaan esiin tuli joku liian tuntuva tuhmuus, silloin hänen jousensa singahutteli nuolia, jotka tekivät kelpo haavoja. Kuitenkin näissäkin tapauksissa täytyi loukatun hänelle antaa anteeksi hänen hyvänsuopaisen hymynsä takia, joka kaikki taas sovitti.

Kenraali oikaistuaan itsensä karttojensa äärestä ja ilmoitukseni vastaanotettuaan, kääntyi meidän puoleemme ja arveli, että hän tahtoi itse saada tietoja taistelutantereen etumaalla eräästä kohdasta, josta hän ei voinut saada selkoa kartoista.

Hän pyysi meitä nousemaan hänen kanssaan puoleksi tunniksi hevosten selkään. Minun käski hän määräämään mukaamme osaston 7:nneistä kaartinulaanirykmentistä.

Se saapui pian luutnantti, kreivi Kjerkewandenin johdolla. Seuraavaksikin päiväksi pidätti kenraali tämän osaston erikoisia toimenpiteitään varten.

Kreivi Kjerkewanden ei ollut minulle entuudestaan tuttu. Hän näytti tavattoman levolliselta, vaatimattomalta upseerilta, kasvot vahan valkoiset, tummanruskeat silmät vinossa kuin aasialaisella. »Tuo huomenna ensimmäisenä kaatuu, kuolema on hänen

katseessaan», kuiskasin tukevan husaarimajurin korvaan. »Ooh, elkkää joutavia jutelko», vastasi hän nauraen. Mutta hänen naurossaan oli mietoa nuhdetta minulle.

Kuuden lyönnillä kenraali ja me lähdimme liikkeelle. Me melkein siltä paikalta saakka ajoimme tuota säännöllistä, hienoa juoksuu, jota hyvä hevonen voi juosta penikulmia. Ulaanosasto ajoi jäljessämme. Ratsastaessamme kenttäleirin, kylien, maatilojen läpi tuli joka puolelta päälliköitä kenraalia kohti tehdäkseen hänelle ilmoituksen. Jotka sattuiivat sillä hetkellä istumaan satulassa, kannustivat hevostaan, joutuakseen luokse. Kaikkia näitä herroja ylipäällikkö kiitti, oikealle ja vasemmalle, verrattomalla suosiollisuudella tehden nopean liikkeen kädellään tervehdykseksi, nyökäyttäen ystävällisesti vähän päättään vapauttaen heidät näin ilmoituksen teosta.

Kesäpäivän paahteessa, jota viillytti navakka koillistuuli, ratsastimme ratsastamistamme. Tomussa sotilaspukumme kimaltelivat. Ratsastimme keskeyttämättä kenraali etumaisena, taajan joukkovyöhykkeen läpi. Se kävi aina harvemmaksi kuta kauemmaksi tulimme. Olimme jo etuvartioketjun luona. Vähi-tellen olimme tulleet, niin sanoakseni, iloisemmasta kenttäleiri-elämästä, huolettomammista oloista sodan vakavimmalle paikalle. Vihdoin olimme parivahdin luona, joka kuului kenttävah-tiin numero kolmetoista. Kumpainenkin sotamies seisoi ohjesään-nön mukaan, kivääri kädessä, kasvot viholliseen päin, kenraalin vieressä. Kenttävahdin päällikkö tuli tekemään ilmoituksensa. Hänen vastauksensa ylipäällikön kysymyksiin olivat varmoja ja selviä. Nautinnokseen kuunteli häntä.

Ylipäällikkö, joka oli katsonut karttaansa, pyysi tietoa, missä oli L'Arbre (puu), kuten muuan erillinen paikka etumaalla oli nimitetty. Luutnantti johti meidät lähimmän, etelässä päin olevan parivahdin luo. Täältä näimme hiekkatasangon keskellä kummulla yksinäisen suuren puun. Sen erotimme hyvin kiikaritakin. Se oli puolentunnin matkan päässä meistä. Kenraali selitti meille ensin, että hän oli tahtonut itse nähdä tämän puun. Me kaikki innokkaasti katselimme karttaa ja löysimme pian paikan, jolle oli annettu nimeksi L'Arbre. Tietoja siitä, puheli kenraali edelleen, ei hänellä ollut tähän asti saatavissa mistään ilmoituk-sista. Hän sanoi lopuksi kääntyen minuun: »Tahdotteko ulaani-

osaston kanssa mennä sinne, tehdä pienen karttapiirustuksen paikasta ja sitte minulle suullisesti kertoa eritoten siitä, millaiselta ympäristö tuolla paikalla näyttää, mitä sieltä näkyy ja miltä se näyttää. Jos kumpu on vahvasti miehitetty, niin ei teidän tule antautua kahakkaan.»

»Käskynne mukaan, teidän ylhäisyytenne.»

Kenraali ja hänen esikuntansa upseerit hyvästelivät meitä. Minä kenttävahdin päälliköltä kyselin, oliko kuulostelu- ja tiedustelujoukkoja tahi suurempia osastoja tätä nykyä etumaalla ollut, painoin mieleeni ja uudistin ulaaneillekin vielä kerran tunnussanan ja kenttähuudon, ja lähdimme sitte liikkeelle Kjerkewandenin kanssa ulaaneinemme. Laaja tasanko oli autio kuin hiekkaerämaa. Tapa-simme pohjoisessa päin vähäisen laakson, jota pitkin saatoimme kulkea niin ettei meitä »Puusta» voitu huomata. Siten tuli matkamme kyllä neljännestuntia pitemmäksi, mutta meillä oli kierroksestamme se etu, että voimme tulla aivan lähelle päämaaliamme niin, ettei meitä sieltä huomattu.

Minut valtasi sama tunne, mikä minulla aina on ollut, kun olen poistunut viimeisestä vartiolinjasta johtaissani tiedustelujoukkoja. Voisinpa sanoa: minusta oli aina kuin olisin ollut aivan vieraassa tähdessä, jossa olin niin yksin, ettei edes mitään eläintäkään siellä ollut elämässä, ei pienintä lintuakaan, eikä edes hyönteistäkään. Ja todellakin, on jotakin salaperäistä tämän ihmisten hylkäämän alueen erämaassa, joka on kummankin puolen etuvartioston välillä. Tälle välimaalalle lähdettyä tiedustelumatkaille, heti viimeisen kenttävahtiparin luota poistuttua on mielessä: Silmät auki! Jokainen pensas, jokainen kivi, jokainen pieninkin maan kohoke tahi kuoppa on meille tuntematon: Kuka, mitä on sen takana ja sen suojaan piiloutuneena? Laukaus, hyvinkin pitkän matkan päästä, voi hetkellä millä hyvänsä meidät suistaa satulasta hiekalle. Kaikki käskyt annetaan kuiskaamalla, miekan, pään, käden liikkeellä äänekkäitten sanojen asemasta. Pitkät minuutit, jopa tuntikausia voidaan maata jonkun maakasan takana matalana kuin väijyvä pantteri. En tiedä elämässä mitään, mikä pitäisi mielen niin jännityksissä.

Kreivi Kjerkewanden ja minä ratsastimme osaston edellä, jonka usein täytyi uoman ahtauden takia pysähdellä. Olin nuorelle ulaanille sanonut, että, jos meidän onnistuu huomaamatta

päästä kunnaan luo, niin hänen tuli kiireesti marssittaa osasto sinne ja tehdä hyökkäys. Eihän voinut tietää . . .

Ja me pääsimmekin vaivatta niin lähelle, että kun osasto oli ratsastanut kunnaalle kuin salama, kreivi komensi: »Hyökkäykseen, keihäät tanaan! Mars, mars! Hurraa!» Ja pitkien ojennettujen pistinaseitten edessä Kjerkewanden ja minä syöksyimme miekkoja huiskuttaen puuta kohti. Ei näkynyt ainoatakaan ihmistä, ei ainoatakaan luotia vinkunut korvissamme. Kettu vain lähti laukkaamaan. Ensimmäinen elävä olento, minkä näimme. Se katosi kunnaalla edessämme kuin säikähtynyt metsäkauris, jota muinoin hyvä Reinin Pfalzkreivi Herra Siegfried oli ajanut, ja Genevevakin seiso i edessämme: nuori tyttö ojensi rukoilevasti kätensä meitä kohden, tahtoen suojella kauhun valtaamaa lasta, joka puristausi häneen kiinni. Näiden takana käydä kyykki sauvan varassa ainakin satavuotias ukko. Hän hymyili ystävällisen ja tyhmän näköisesti, ja pään lakkaamatta tutistessa hän näytti, kuin märehdivä lehmä, hienontavan leipää hampaattomien leukojen välissä.

Ulaanit nostivat keihäät sivuilleen.

Nuo kolme ihmistä olivat tulleet pienestä mökistä, jonka nyt vasta huomasimme. Se oli kuin luola kummussa. Ja tällä kummulla oli jättiläispuu, L'Arbre, tuuhealehväinen saarni. Nuo kolme ihmistä eivät asuneet ainoastaan tuon puun siimeksessä, vaan sen juurien alla. Saimme pian tietää, että monsieur Regnier lapsensa lapsen ja pojanpojanpoikansa kanssa omisti tämän paikan.

Vaikka olimme ottaneet tarkan selon siitä, ettei vihollisia ollut paikalla, ja vaikka meillä oli laaja näköala aivan kuin laivan kannelta merenulapalle, noudatti kreivi Kjerkewanden tarkoin kaikkia varovaisuuden määräyksiä. Minä ryhdyin heti tekemään piirustustani ja suuntasin ennen kaikkea huomioni siihen, mitä tältä pienuutensa takia vähäarvoiselta paikalta oli nähtävää ympäristössä. Tässä tarkoituksessa kirjoitin muistikirjaani vai kuttavista seikoista, vertasin ympäristöön karttaa ja huomasin sen olevan oikean. Tasanko, jonka reunamilla oli kyliä, maatiloja, suurtiloja, pieniä taloryhmiä, erillisiä rakennuksia, oli noin neliökilometrin laajuinen. Hiekka-aavikko oli tasainen kuin pannukakku. Maahan kaivetun mökin edessä oli kirjava nurmitilkku, kosteikko, joka korvasi kasvitarhan. Kyyhkysnokkosia, rehu-

apiloita, virtajuuria, maahumalia, unikoita, juhannuskukkia rehotti sekaisin. Onko minusta tullut kasveja etsivä ja tutkiva rohdoskauppias? Eipä vain! Mutta kaikki nuo kukat ja yrtit ovat jääneet mieleeni. Oli kuin unta, kun minä kymmenkunnan sekunnin aikana imin itseäni tämän rauhankuvan.

Kun olin saanut piirustukseni valmiiksi ja havaintoni merkityksi kirjaani, katsahdin kuin sattumalta uljaan saarnin latvaan. Sen yli pilvettömässä taivaansinissä lensi parvi korppikotkia. Niillä mahtaa olla vainua Kahdeksan kirkontornia, jotka näkyivät hiekka-aavikon linnaamme, loistivat iltauringon valossa. Jos otaksuin tällä hetkellä itseni hiljaiseksi palleroiseksi hämähäkiä, joka väijyy keskellä verkkoaan, niin olisivat loimilankojeni lähimpinä tukipaikkoina olleet etelässä muuan naulatehdas, pohjoisessa pieni linna.

Piirustelmani pistettyäni satulanlaukkuun, katsahdin ympärilleni ulaaneitani antaakseni käskyn paluumatkalle. Hyvin taulunaiheinen näky hämmästytti minua: Vielä täydessä kukassa olevan kultasadepensaalla alla jättiläispuun luona oli luutnantti. Hän istui hymyillen kumarruksissa tyttöön päin, joka seisoi häneen sivuttain ja jonka kädet olivat satulansarvella luutnantin käsissä. Tyttökin hymyili. Oli kuin keskellä syvintä rauhaa. Valitettavasti piti minun keskeyttää tämä pieni rakkauskohtaus: »Jos teille on mieluista, rakas kreivi, niin lähemme matkaan.»

Paluumatkalla sain pitää hyvänäni pienen piston, jonka minulle nuori upseeri antoi, kai vähän suutuksissaan, kun olin häirinnyt häntä: hän kysyi, eikö hurja hyökkäyksemme keihäät tanassa kunnaalle puuta vastaan ollut hieman verran samanlainen kuin tuo hyökkäys tuulimyllyä vastaan, josta muuan tunnettu espanjalainen romaani kertoo.

Vielä ennen hämärän tuloa saavuimme etuvartijaketjulle. Heti hyppäsin tammani Gemman* selästä, jota renkipoikani tietysti sanoi Emmaksi, ja tein ylipäällikölle ilmoituksen ja annoin piirustukseni. Saadessani luvan poistua syrjään en voinut olla sanomatta: »Jos teidän ylhäisyytenne suvaitsee minun nöyrästi lausua huomautukseni, niin olisi tämä se, että minä pitäisin Puun parhaimpana asemapaikkana huomisen taistelun johtoa varten.» — »Niin olisi tämä se, että hänen vanha ylhäisyytensä-

* Gemma-jalokivi.

kin on tätä ajatellut», vastasi kenraali, minua vähän ivaten. Mutta hänen hyvänsuopainen, ystävällinen hymynsä ajoi nopeasti takaisin veret, jotka punastuessani vähän liian uteliaankärkkäitä sanojani pyrkivät tulvahtelemaan.

Pian tuli yö, ja sen mukana nousi täysikuu helakalle taivaalle. Mutta ei se ollut yötä. Ilta ja aamu, lyhyinä kesän hetkinä puhtoisen hämyvaipan suojassa, suutelivat toistensa rusohuulia.

Kolmen aikana aamulla oli ylipäällikön käskyn mukaan aloitettava hyökkäys- ja liikemarssit. Vähän nukkuakseen olivat ylimmät upseerit istahtaneet leveille maalaistuoleille selkäkenoon. Sillä välin esikunnan päällikkö luki seuraavaa päivää varten taistelujärjestyksen, jota sadat kokoontuneet adjutantit jäljensivät lyijykynällä. Kaikki kirjoittivat innokkaasti. Lyhdyt ja äkkipikaa laitetut soihdut valaisivat riihen tanhuussa tunkeilevaa joukkoa. Eversti luki verkalleen, jokaisen sanan lausuen kuin taltalla lyöden, ilman äänenpainoa: ja jokainen rattaanhammas sopi loveensa, ja kaikki kävi täsmällisesti kuin moitteeton kellolaitos. Usein kuitenkin sanelijan keskeytti ilmoitusta tuovat upseerit ja lähetit, jotka täyttivät riihen oven kuin mehiläiskeossa sisään-tulijat, ulosmenijät, toistensa ohi työntyessä. Kun joku tuli sisään, niin eversti keskeytti sanelunsa, luki ojennetun lipun tahi kuunteli suullisen ilmoituksen, heti taas jatkaakseen saneluaan hairahtumatta siitä, mihin oli lopettanut. Kerran hän käski minun herättää kenraalin antamaan määräyksen, joka ei kuulunut esikunnan päällikölle. Ylipäällikkö oli käskenyt herättää hänet aina, jos oli sattunut tapaus, jolla oli merkitystä, tahi jos oli jotakin tärkeää tekeillä. Menin hyvin varovasti ja hitaasti sisään. Kun minun kuitenkin piti hänet herättää, niin parempihan olisi ollut minun avata ovi ryskeellä. Mutta sellaisia me ihmiset olemme. Ja varpaillani hiivin minä lähelle. Lampun heikosti valaisemana hän istui nojatuolissa vasemman käden kyynärpää nojapuulla ja otsa kämmenen varassa. Hän nukkui. Minä tuskin uskalsin häntä pudistaa. Mutta ei tullut kysymykseenkään vetäytyä pois. Minä kosketin häntä varovasti etusormella olkapäähän. »Teidän ylhäisyytenne on käskenyt . . .» Hän hypähti heti seisomaan eteeni, sanoi ystävällisesti hymyillen: »No, mitä kuuluu?» ja vastasi kysymykseeni heti ja täsmällisesti ja arvelematta.

Kolmen aikana nousimme hevostemme selkään. Ratsastin

taas pienellä hannoverilaisella tammallani Gemma-Emmalla. Se oli hyvä juoksija, sillä oli kevyt käynti ja voi se, sen tiesin, osottaa suurta kestävyyttä.

Kun esikunnan päällikkö asetti jalkansa jalustimeen, katkesi sen hihna. En ikinä unhota kylmää, ivallista, sattuvaa, verkalleen lausuttua uhkaussanaa, jonka hän lausui kalpeaksikäyneelle ratsurengilleen. Pari ankaraa nuhdesanaa, korvatillikka, siinä hiljaiselle maalaispojalle, joka muuten niin väsymättömästi aina asiansa hoiti, olisi ollut kyllin rangaistusta, niin ettei enää toiste olisi tuollaista uusiutunut. Kenraalistakin, jonka oli täytyntä kuulla kohtaus, näytti olevan tuskallista, hän kannusti raudikkonsa liikkeelle.

Ja me lähdimme tanssiin. Oli aivan sietämätöntä itsestäni, kun tuli mieleeni tällä hetkellä bontratanssin komentosanat, joita kertailin mielessäni. Vihdoin siitä vapautti minut tukeva husaari-majuri. Iloisena, hilpeänä kuten aina, hän saneli sanaleikkejä, piti pilaa, kutkutti ratsuaan korvain takaa, kertoi minulle, että hän tänä yönä oli nukkunut kuin herrankukkarossa sotatuomarin kahdella kapsäkillä. Sitten hän ojensi minulle tummaläsisen pullon, jonka oli ottanut satulansa laukusta. Minä nostin sen huulilleni, mutta en saanut siitä tippaakaan suuhuni. Se oli tyhjä. Majuri, joka piti tällaisista sukkeluuksista, nauroi tyytyväisenä lyöden kämmentä reiteen. Ei auttanut olla happamen näköinen. Ja heti sen jälkeen, sen tiesimmekin kaikki, iloisenluontoinen majuri kaivoi esiin toisen pullon, jossa oli parasta nordhausenviinaa. Ja rangaistukseksi otin pitkän, kelpo kulauksen.

Ylipäällikkö oli taistelujärjestyksensä lopussa määrännyt: Ilmoitukset tapaavat minut, jos eivät asianhaarat vaadi muuta asema-
paikkaa, klo seitsemään aamulla kenttävahdissa n:o 13.

Sinne me ajoimme.

Pysähdyimme siellä parivahdin luo, josta olimme ensin nähneet »Puun».

Ja marssi oli käynnissä.

Sittenkin kun kenttävahti oli koottu, jäimme, kuten kenraali oli käskenyt, vielä mainitulle paikalle.

Tanssi alkoi.

* * *

Kun kaksi suurta armeijaa on lähetysten, niin yötä päivää kuuluu yksityisiä laukauksia, joita vaihtavat liikkuvat vartiajoukot ja yksityiset vartiat. Milloin ammutaan siellä, milloin ammutaan täällä, usein pitkien välimatkojen päästä.

Kello oli 5,37 aamulla, kun ensimmäinen terävä räiske kuului. Ympäri katsellessa näytti ottelu tuimemmalta. Ampuma-asemat jo säkenöivät molemmin puolin. Me istuimme kaikki satulassa puolittain vasempaan kääntyneinä kaukoputki silmillä ja tähystelimme lounaaseen, jossa tehdas oli valkoisen höyryn peitossa. Me näimme myöskin nuo paksut, harmaankeltaiset, hitaasti kohoavat, hitaasti haihtuvat pilvet, jotka sai aikaan putoavat kranaatit maata mylertäessään. Panin kiikarini pois ja tarkastin vielä kerran silmin ja käsin satulan jalustimet, mahavyöt ja ohjaket: tiesinhän että minun oli pian oltava valmis lähtemään. Niinpä tammalleni supattelin: »Olehan valmis nyt! Kokoa voimasi!»

Kenraalin kasvoilla näkyi vähäinen muutos, ystävällinen piirre hänen suupielistään katosi, huulet sulkeutuivat sulkeutumistaan. Hänen kätensä kulki kiireesti, vastoin hänen tapaansa, kolme kertaa, neljä kertaa hevosen harjan yli. Hän kiskaisi jotenkin rajusti raudikkonsa pään ylös, kun tämä hampain raaputti eteenpäin ojennettua oikeata etujalkaansa. Eversti pysyi liikkumattomana: hän laski. »Saattepa vain nähdä, että hän pian vetää taskuharpinsa esiin. Sitten tulee perässä logaritmitaulu», kuiskutti majuri korvaani. Meidän takanamme odotti kreivi Kjerkewanden ulaaneeineen.

Taistelu naulatehtaalla näytti tulleen kestäväksi. Arvatenkin oli se vahvasti miehitetty. Yhä vihaisemmin ja äänekkäämmin taisteli siellä kaksi verikoiraa.

Ylipäällikkö huusi minulle: »Ratsastakaa tehtaalle ja tuokaa minulle tietoja, hyvää vauhtia, pyydän.»

»Ymmärrän, teidän ylhäisyytenne.»

Ratsastaessani kuulin äkkiä vilkasta kiväärinammuntaa luoteesta, linnan luota.

Vihelsin pitkään ja terävästi. Hevoseni tunsu sen merkin, ja kun minä vähän kumarruin eteenpäin, syöksyi se kiitämään, niin että kaviot yhä nopeammin iskivät maahan.

Juuri minun päästessäni perille meikälaiset valtasivat tehtaan. Kysyin komentavaa päällikköä. Minulle osotettiin muuan laiha

kenraali. Ratsastin hänen luokseen. Hänellä oli vasemmassa silmässä silmälasit. Tämän takia vähän kieroon pinnistetty poski antoi hänen kasvoilleen hymyilevän ilmeen. Mutta miten erehdyinkään! Hän oli mies, joka syyti ympärilleen tulta ja tulikiveä. Kuitenkin hän antoi minulle rauhallisen vastauksen, kun esitin hänelle ylipäällikön käskyn. Hänen vielä minulle selittäessä asiain tilaa vihollinen kävi taisteluun lisätyin joukoin. Kenraali ja minä huomasimme olevamme keskellä temmellystä. Ja miten ollakaan — niin, Jumala tiesi, miten sellaista sattuu suuren taistelun toisessa: kenraali ja minä olimme suuressa, korkeassa päärakenuksessa puolustautuvan pataljoonan keskellä. Olin saanut hevoseni vedetyksi mukani. Olimme täydellisesti saaretut. En ikinä unohda sitä hornan melua, kauheaa jyrää. Vihollisten kranaatteja tuiskui ryntäävien pään ylitse lakkaamatta, yhtämittaa tehtaaseen. Joskus räjähtivät ne monta sentneriä painavalle alasimelle: mikä räiske ja pauke! Ammunta lakkasi äkkiä. Ranskalaiset tekivät viimeisen ponnistuksen. Salpauksilla varustetuista ovista, ikkunoista, äkkipikaa puhkaistuista ampumareijistä, puhkiammutun katon läpi meidän jalkaväkemme lähetti raivoisan pikatulen. Silloin, viimeisessä, tuhoisimmassa silmänräpäyksessä tuli meille apu. Pääsimme taas tehtaasta ulos. Vihollinen oli taas karkoitettu. Ei minuun eikä hevoseeni ollut sattunut pieninkään kranaatin sirpale. Nyt pääsin taas ylipäällikön luo viemään iloista sanomaa. Mutta vielä olin vyyhteen sekaantuneena. Suurella vaivalla sain hevoseni pujotetuksi eteenpäin ryntäävien läpi. Näin kenraalin, jolta hevosen oli kaatunut, kouristavan rintaansa ja kaatuvan. Tälläkään tuskan hetkellä hän ei hellittänyt silmistään lornettia. Nuori, vaaleaverinen ajutanti tuli poskiparta liehuen, hän etsi, etsi . . . aikoi pysähdyttää hevonsa . . . silloin laskee hän ohjokset käsistään, huiskuttaa molempia käsiään korkealla ilmassa, hoippuu pari kertaa sinne tänne kuin vähitellen tyhjentyvä ilmapallo ja syöksyy äkkiä tantereeseen. Mutta minulla nyt ei ole aikaa tekemään huomioita. Tuhansien esteiden yli täytyy minun päästä, yli putkien ja pyörien, rautaromuröykkiöiden ja ylitse akselien, yli kypärien ja kavioiden, kasvojen ja kattiloiden. Kerran hämmennyn ampumavarakuormastoon. Minä manaan ja melskaan kuin harjantekijä saadakseni taas enemmän tilaa. »Mikä heittiö se tuolla huutaa», kuulen kar-

kean, syvän äänen. Mutta jo olen päässyt irti tästä himphampusta, ja ajan ylipäällikköä kohden, loppumatkalla jauhaen ohjaksilla kuin pataa hämmentäen, kuten tehdään kilparatsastuksissa, joissa vetoja lyödään.

Tein ilmoitukseni ja nousin toisen hevoseni selkään. Emma-Gemma höyrysi kuin hiostuskylvyssä.

Ja taas suuntausi koko huomiomme naulatehtaaseen, jonka ympärillä uudelleen taisteltiin. Yhtämittaa vihollinen lähetti sinne uusia joukkoja. Ylipäällikkömme lähetti muutaman ajuntantin varaväkenä seisovan 192:nnen jalkaväkidivisioonan luo käskien niiden heti marssia tehtaalle, että vihdoinkin siellä tulisi väljempää.

Linnankaan luona ei näyttänyt voitetun alaa jalan vertaa. Vihollinen piti sitä itsepäisästi hallussaan. Kenraali lähetti minut sinne saamaan tietoja, antaen minulle määräyksen palata »Puun» luo, jonne hän nyt aikoi lähteä. Yhä enemmän näytti siltä, että kummallakin puolella, aivan kuin ylikuonnollisen voiman pakotuksesta, tätä puuta pidettiin suuntauspisteenä. Nimittäin sitä kohti, vaikka vielä penikulmien etäisyydessä, suuria ratsuväkijoukkoja lähestyi puolelta ja toiselta.

Linnan luona oli taistelu hyvin sekaista. Kuin kaksi toistensa kimppuun käynnyttä, raivoavaa puukkojunkkaria taisteli kumpikin vastustaja. Muuan pieni, kultakakkulainen kenraali, jolla oli lumivalkoinen, lyhyeksi leikattu tukka, täällä johti ja koetti kaikilla mahdollisilla tavoilla saada vihollisen peräytymään. Kun hänet tapasin, hänen hevosensa hankasi kurotettua kaulaansa tammen oksaan. Kenraali vetäisi hermostuneella liikkeellä ohjaksista ja leveällä tyyrinkiläisellä murteella sanoi: »No, mitä sinä Luther, siinä!» Minulle, kun ilmoitin hänelle tehtäväni, hän säkenöitsi ankarasti: Hän lähettää joka puolen tunnin perästä hänen ylhäisyydelleen tiedon taistelun kulusta. Ja aivan kuin hän äkkiä olisi suuttunut ankarasti, huusi hän: »No, otamme sitten vielä kerran noita pakanoita niskasta kiinni.» Sen sanottuaan laukotti hän muutaman lipunkantajan luo, sieppasi tältä pyhän merkin ja huiskutti sitä korkealla ilmassa. Kaikki rummut ja torvet hän pani pärryyttämään ja puhaltamaan hyökkäykseen ja niin lähti viimeiseen ryntäykseen. Minä jäin hänen luokseen saadakseni varmuuden ryntäyksen tuloksesta. Ei meihin eikä meidän

hevosiimme sattunut luotia. Ja lipun hulmutessa ympärilläni, jota hurjanrohkea pikku kenraali yhä vielä yhtämittaa huiskutti päänsä yli sinne tänne, ratsastin hänen sivullaan hornankuiluun.

Sattui silloin niin, että jouduin kopiksi entiseen komppaniaani. Miehet ottivat minut vastaan raikuvalla hurraahuudolla. Muuan kersantti juoksi luokseni ja ilmoitti minulle, että yliluutnantti, päällikkö, oli kaatunut. Paljastin miekkani. Ja kun minun kuitenkin piti viipyä odottaessani hyökkäyksen tulosta, niin oli yhden-tekevää, uinko tässä yleisessä virrassa vai veinkö omat tutut mieheni voittoon. Ylipäällikkö on tunnustava tekoni oikeaksi, kun kerron hänelle asianlaidan.

Tällaisissa »viimeisissä» hyökkäyksissä, tällaisissa »viimeisissä» yhteenkasauksissa kaikilla näyttää sielullisilta ja ruumiillisilta voimilta menettelytaitoinen side irtautuneen. Kaikissa saksalaisissa sotilaissa, olivatpa johdossa tahi johdotta, on ainoastaan yksi tahto, yksi ajatus: vihollinen on saatava jalkoihin!

Ja kaikki on sekaisin. Minun komppaniaani on sekaantunut vieraitten joukko-osastojen miehistöä. Miten he ovat sinne joutuneet, sitä eivät tiedä. Aivan minun vieressäni syöksyy muuan nuori upseeri, lapsekkaan näköinen, jota en koskaan ennen ole nähnyt. Hän on aivan toisesta rykmentistä. Hänen silmänsä hehkuvat ja ovat pingotetut selälleen. Hän työntyy eteenpäin etunojossa, miekka edessä, ja vasemman käden ojennettu etusormi osottaa eteenpäin tehden yhtämittaa töykkäyksiä. Niin hän kulkee kuin kostonenkeli kuiluun. Vasemmalla, lyöden samaa tahtia, ei nopeammin eikä hitaammin, on rummunlyöjäni Franke. Joskus katsahtaa hän minua silmiin. Muuten hän ei välitä mistään, hän lyö rumpuaan, pärräm, pärräm, loppumattomiin, hiljentämättä, koventamatta, hidastuttamatta, kiiruhtamatta... Eteenpäin, eteenpäin vain!!! Yhtämittäinen, vyöryvä, aivan kuin koko maanpalloa kiertävä hurraahuuto on lopussa. Me olemme perillä. Missä? Ei ole minulla aavistustakaan. Puutarhanmuurilla, puutarhassa, ruusunpenkereellä, pensaistossa, huvimajassa... Mies miestä vastaan... Miekkoja ja pyssyjä ja pyssynperiä ja revolvereita, nyrkkejä ja hampaita, lihaa lihassa...

Muutamassa lammessa, jonka ympäri juoksemme, jonka yli kahlaamme, uimme, soutelemme, muistan sen tarkoin, hätääntynyt joutsen siivet koholla. Muuan sotamies vajoamaisillaan tarttuu

siihen kannattaakseen itseään. Se lyö rautaisilla siivillä, valkoinen höyhenpuku on jo punaiseksi tahraantunut ... Läpi! Eteenpäin!!! Olemme puutarhan toisella puolen. Minun vierelläni, muutamalla rinteellä ponnistelee tykkipatteri ylös. Muutamia hevosia kaatuu, ja kaatuessaan ne kietovat toisetkin. Miehet auttavat pyöristä, tarttuvat puolapuihin, vetävät tykin lavetilta, kääntävät, panevat kuulun, sulkevat ... Onnistunut laukaus! Samassa silmänräpäyksessä kapteeni tekee kuperkeikan hevosensa selästä. Heti huutaa vanhin luutnantti: »Patteri seuraa minun komen ...» Loput sanasta hänen täytyi niellä, sillä hänet nieli kuolema ... Verityö on tehty. Ranskalaiset peräytyvät. Minun täytyy kiiruhtaa ylipäällikön luo. Palavan linnan luona tapaan kultakakkulaisen, valkeatukkaisen pikku kenraalin. Hän huutaa minulle: »Niitä pakanoita me ...»

Ratsastan »Puun» luo antamaan ilmoituksen ylipäällikölle. Siellä tapaankin hänet.

Koko seurue on jättiläissaarnin siimeksessä. Mökki kummulla, niittytilkku monenlaisine yrtteineen ja kukkineen, koko pieni maapalsta oli vehmaana, koskemattomana, rauhallisena. Ei yksikään kavio, ei yksikään jalka ollut siihen tänään vielä astunut. Kenraali minun tullessani puheli kohteliaasti ja ystävällisesti tyttösen kanssa, joka taas kuten eilenkin talutti pientä poikaa. Mutta näyttäessään kuuntelevansa ylipäällikön puhetta hän katseli syrjäsilmillä kultakaulustaista kreiviä. Myöskin satavuotias käydä kyykkäsi ympärillämme, kuten eilen, ylen tyytyväisenä hymyillen ystävällisen ja tyhmän näköisesti, hampaattomat leuat liikkuen kuin olisi hän mutustellut leipää.

Taistelun alusta alkaen olivat kaikki silmät suunnatut »Puuta» kohden. Sinne näytti kaikki tahtovan virrata yhteen. Joukko-osastot taisteluissa eri suunnilla raivasivat suurempiin tahi pienempiin joukkoihin yhtyneinä itselleen tiensä.

Vihollisten ratsujoukko, joka jo tuntikausia oli uhkaavana näkynyt, kiiruhti nyt lähemmä. Kaikissa tapauksissa aikoivat ne valmistautua auttamaan kaikista paikoista karkoitettua jalkaväkeään. Ylipäällikön tarkka silmä oli kauan sitten huomannut että yritettiin murtautua läpi. Hän oli sen vuoksi koonnut yhteen neljä ratsuväenprikaattia. Nämä mahtavat joukot nyt olivat tulossa, ja kaiken todennäköisyyden mukaan oli »Puun» luona, sen

ympäriellä olevalla tasangolla, päivän ratkaiseva taistelu tapahtuva.

Joka taholta riensi luoksemme ajutantteja ja lähettejä, joiden iloisista kasvoista jo kaukaa voi lukea, että vihollinen kaikkialla oli kääntänyt selkensä.

Ainoastaan kerran vielä koetti se ratsuväellään kiinnittää voiton lippuunsa.

Oli viiden aika iltapäivällä, kun husaarimajuri kuiskasi minulle: »Olkaa hyvä ja katsokaa taivaalle. Siellä Sem, Ham ja Jaafet ja kaikki muut pyhimykset ovat asettuneet edullisimmille paikoille nähdäkseen suurimman ratsuväentaistelun, mikä koskaan on ollut.»

»Mutta, herra majuri», sanoin minä, »teidän mielikuvituksenne...»

Hän nauraen keskeytti puheeni: »Muuten, että me tässä niin huolettomina oleskelemme! Ei kulu kymmentä minuuttia, kun me olemme sen keskellä. Ja minä uskon vahvasti, että ranskalaiset ovat lähempänä meitä. No, kyllähän kenraali sitten tietää.»

Me näimme, miten vihollisten ratsujoukosta erosi osastoja oikealle ja vasemmalle aivan kuin pieniä parvia äärettömästä lintupilvestä, joka vetäytyi suoraan meitä kohden. Nämä osastot aikoivat syöstä meidän jalkaväkemme kimppuun, joka tehtaasta ja linnasta levisi eteenpäin.

Yhä lähemmäksi tulivat molemmat alinomaa vähän mutkittelevat rintamat. En ole koskaan nähnyt suuremmoisempaa näkyä. Jokaisen taiteilijasielun olisi täytynyt huudahtaa ihastuksesta.

Kummankin ratsujoukon takana kohosi ja kulkeusi mukana suuri harmaankeltainen tomupilvi. Se kaartui vähän, kuin eteenpäin taipunut raakunkuoren tapainen kypäränharja niiden kentaurien yli. Se oli taustana, yksivärillisenä seinänä kaikelle kipunoivalle, kimaltelevalle ja säihkyvälle, suihkuavalle, läiskyvälle, loistavalle kullalle ja hopealle, raudalle ja teräkselle, valkoiselle, siniselle, punaiselle, keltaiselle, kaikille mahdollisille väreille, joita se edessään kuljetti kirkkaassa auringonpaisteessa.

Sillä aikaa kun ranskalaisten eskadroonasta kuului iloisia marsseja selvemmin ja selvemmin, raikui meidän ratsujoukottamme ainoastaan signaalisoittoja, noita toivotuksia, joissa on runollisuuden maailma.

Kumpikaan puoli ei voinut enää piilottautua toiseltaan, sillä tällä suurella, tasaisella aavikolla eivät voineet näin suuret joukot kulkea, niin ettei toinen olisi nähnyt toista. Sitäpaitsi kaikkialla raikui soittoa, signaaleja, kovaäänisiä komentohuutoja.

Ja yhä lähemmäksi toisiaan tulivat ratsujoukot. Kun siellä kaukana puolikäännökset oikeaan ja vasempaan ja suunnan muutokset välähtivät silmiimme kuin salama, voimme jo näissä käänöksissä selvästi erottaa hevosen ja miehen.

Ja yhä lähestyivät ratsujoukot. Hirnunta, korskunta, pärskytä, kilinä ja kalske sekaantui yksiaäniseksi pauhuksi. Mies ja eläin tulivat näkyviin täysimuotoisina kokonaisuudesta. Kun minä jäykistyneenä istuin katsellen tätä loistoa, johtui mieleeni — miten se sitten olikaan mahdollista tällaisena hetkenä, Jobin ihmeteltävät värssyt:

Hän kaivaa maata kaviollansa,
on riemuinen väkevydessänsä,
ja menee sota-aseita vastaan.

Hän nauraa pelkoa ja ei
hämmästy eikä pakene miekkaa.

Ehkä vielä viini kalisis
häntä vastaan
ja keihäät
ja kilvet välkkyisivät.

Hän kuorskuu, pudistelee
ja kaivaa maata
ja ei tottele
vaskitorven helinätä.

Koska vaskitorvi heliästi soi,
luihkaa hän, hui, ja haistaa sodan taampaa,
niin, myös päämiesten huudon ja riemun.

Nyt ne ovat aivan lähellä. Ja kaksikymmentätuhatta tervettä, kukoistavaa, voimakasta miestä raivoisaa ryntäystä varten vielä kerran laittautuu satulassaan istuakseen siinä lujassa kuin syvälle juurtunut puu.

Tarr-r-a-a-a-a!

Laukkaan!

Ja sitten torvet soi!

Kenraali ja minä olimme tällä vähällä aikaa täysin rauhallsina olleet saarnin alla. Sitten huutaa ylipäällikkö: »Katsokaas, hyvät herrat!» Ja miekat ja sapelit lensivät huotrastaan kuin vapaaksi päässeet, murhan ja lennonhaluiset harakat.

Ranskalaiset lähestyivät kumpua ennemmin kuin meikäläiset.

Siinä paikassa syöksyi kreivi Kjerkewanden muutamien ulaa-neinsa kanssa tuhansin kerroin vahvempaa ylivoimaa vastaan ...

Tästä maata ja taivasta mylleröivästä pyörremyrskystä, jonka keskipesteessä olin, jossa kukin taisteli erikseen, en juuri osaa yksityiskohtia mieleeni johtaa. Viimeisessä silmänräpäyksessä ryntäsin kenraalin luo, ollakseni hänen lähellään ja puolustaakseni häntä voimieni mukaan ...

Näen vallattoman, liehuvan, pörröisen, molemmin puolin kaatuvan tuuhean harjan tummanpunaisella berberi-oriilla, joka etujalkainsa kavioilla lyö kenraalini hevosen päähän... Miekkoja nousee ja laskee... Hopeisia hakkureita välkähtäen kohoaa mustasta, levottomasta, lyhytaaltoisesta merestä... Kerran näen esikunnan päällikön. Mestarillisella taitavuudella osaa hän pyörähyttää hevosesensa paikallaan, kääntyäkseen. Hän puolustautuu revolverilla, aina ensin rauhallisesti tähdäten... Joku repii minua taaksepäin, päähineetön pääni lepää hevoseni ruumiilla, aivan lähellä otsani yläpuolella musta naama, suuret, valkoiset silmät, kuuma hengitys, kulkusia, pieni, keltainen puolikuukoriste, purpurainen vaippa... Korkealle kohotettu käsi, jossa on pyhän Mikaelin tulinen miekka, aikoo minut surmata... ei se vaipuu herpoutuneena. Melskeessä kauempana huitova majuri, joka oli nähnyt kuoleman iskun minua uhkaavan, viskasi tyhjällä nordhauserviinapullolla afrikkalaista nenäluuhun... hurraa, hurraa... Vihollinen näyttää meille hevostensa häntäpäät...

Kenraali ja me hänen esikuntansa kokoonnumme sillä aikaa kuin takaa-ajoa jatkuu. Ei kukaan ole pahoin haavoitettu. Kreivi on kadonnut. Minulla ei ollut aikaa häntä etsiä. »Miekat tuppeen, hyvät herrat!» käski ylipäällikkö, ja julmat haahkat lensivät taas häkkiinsä.

Me lähdimme ratsastamaan pientä hölkkälaukkaa. Luon silmäyksen taakseni puun luo ja kunnaalle. Kaikki on tallattu...

Päivä on meidän!
Eläköön kuningas!

* * *

Kun minä keskiyön aikaan sain käsken noutaa muutaman kaukana jäljessä olevan joukon, ratsastin poikki suuren hiekkakentän, missä ratsuväen taistelu oli ollut. Suuntasin nyt tieni »Puuta» kohden. Sen erotti kirkkaassa yössä jo kaukaa. Miten mykkänä ja kuolleena oli nyt tämä paikka. Kauas kentälle lankesi varjo suuresta saarnista, joka liikkumattomana nukkui kauniissa kesäyössä. Kaikki elämä oli täällä päättynyt. Muutaman kaatuneen rakuunahevosen jalassa makasi pieni neli-, viisvuotias poika murssetettuna, surmattuna, poljettuna. Vaaleat hapsot, kimallellen tähtien valossa, ympäröivät kuin pyhimyskehä verilätäkköä. Kukkivan kultasadepensaalla, jonka tertut loistivat täyden kuun valossa, makasi kreivi Kjerkewenden. Pisto sydämeen oli hänelle onnelliselle tuottanut kadehdittavan kuoleman, kuoleman kuninkaansa ja isänmaansa puolesta. Hänen päänsä lepäsi nuoren tytön sylissä, jonka luoti oli tappanut. Ennenkuin tyttö oli saanut kuolettavan haavan rintaansa, tahi ehkäpä jo kuolema sydämässä, hän oli tänne kantanut tahi vetänyt ulaaniupseerin ruumiin. Tämä oli nähtävästi kaatunut lähellä puuta syöksyessä termellykseen. Ja niinkuin ulaani eilen piteli satulansarvella tytön käsiä käsissään, niin nyt tyttö hyväili ulaanin käsiä. Kreivin ruskeat aasialaiset silmät katsoivat tuskanilmeellä tyttöön . . .

Kaukaa kuului voitonriemulaulu . . .

Sitä raikkaan, terveen, nuoren veren paljoutta, mikä täällä hitaasti, hitaasti imeytyi maahan! Ja kaatuneiden välissä käydä kyykki ympäriinsä ainoana elävänä olentona satavuotias hymyillen ystävällisen ja tyhmännäköisesti, hampaattomat leuat jauhaen ja mutustellen.

NUORISONKIRJOJA

KOTIMAISTEN KIRJAILIJAIN TEOKSIA

- Satukontti**, kirj. Jalmari Finne. 1: 75.
- Helvi**, kirj. Hilja Haahti. 332 siv. 2: 25.
- Israelin tyttäret**, kirj. Hilja Haahti. 3: 50.
- Kesätoverit**, kirj. Hilja Haahti. 2: 75.
- Kotkat**, kirj. Hilja Haahti. 199 siv. 1: 50; sid. 2: 25.
- Valikoima satuja**, kirj. Tyko Hagman. Ensi sarja. Sid. 2: 25.
- Valikoima satuja**, kirj. Tyko Hagman. Toinen sarja. Sid. 1: 75.
- Ihminen ja eläin**, kirj. Tyko Hagman. Sid. 2: 25.
- Seitsemän veljestä**, kirj. Aleksis Kivi. Nuorisolle sovitti Samuli S. 297 siv. 1: 50; sid. 2: 25.
- Ilvolan juttuja**, kertonut Joel Lehtonen. Sid. 1: 75.
- Suuri, kaunis maailma**, kirj. Arvid Lydecken. Sid. 1: 75.
- Auringon mailta**, kirj. Arvid Lydecken. Sid. 1: 75.
- Metsän satuja**, kirj. Arvid Lydecken. Jouluksi 1911.
- Hopeakauha**, kirj. Alli Nissinen. Sid. 1: 75.
- Sissisotien ajoilta**, kirj. O. Relander. 3: 50.
- Elämäkerrallisia kuvia** nuorisolle, kirj. Helmi Setälä. 2 mk.
- Kun suuret olivat pieniä**, kirj. Helmi Setälä. 3: 75; sid. 4: 50.
- Ilman valloitus**, ilmapurjehduskirja, toimittanut Kaarlo Suomalainen. 3 mk.
- Kultainen aika**, satukirja, kirj. Aino Voipio. Jouluksi 1911.

NUORISONKIRJOJA

PARHAIMMAT JA HUOKEIMMAT

Robinson Crusoen elämä, kirj. Daniel de Foe. 270 siv.
sid. 1: 35.

Uutisasukkaat Kanadassa, kirj. Kapteeni Marryat. 338 siv.
sid. 1: 95.

Aarniometsän poika, kirj. Elie Berthet. 271 siv. 1: 65;
sid. 1: 90.

Kahden vuoden loma-aika, kirj. Jules Verne. 290 siv.
1: 50; sid. 1: 75.

Kuningas Salomon kaivokset, kirj. H. Rider-Haggard.
323 siv. 1: 50; sid. 1: 75.

Indian viidakoista, kirj. Rudyard Kipling. Alkuteoksen
mukainen painos. Ensi sarja. 245 siv. 2 mk.; sid. 2: 50.
Uusi sarja. 279 siv. 2 mk.; sid. 2: 50.

Maan ympäri 80 päivässä, kirj. Jules Verne. 1: 50.

Aseseppä, kirj. Viktor Rydberg. 262 siv. 1: 50.

Mestari Olavin häät, kirj. C. Georg Starbäck. 272 siv. 1: 50.

Eversti Stålhammar, kirj. C. Georg Starbäck. 256 siv. 1: 50.

Henkisotilaan kertomuksia, kirj. C. Georg Starbäck.
Yhteensä 452 siv. 2 osaa à 1: 50.

Lappalaisten kuningatar, kirj. Carl Blink. 403 siv. 1: 90;
sid. 2: 65.

Suomen ruusu, kirj. Carl Blink. 366 siv. 1: 80; sid. 2: 55.

Kuolon enkeli, kirj. Carl Blink. Jouluksi 1911.

Lapsiuhri, kirj. Carl Blink. Jouluksi 1911.

Hovin Inkeri, kirj. Anni Kepplerus. 104 siv. 75 p.

Ryöstölapsi, kirj. R. L. Stevenson. 308 siv. 190; sid. 2: 65.

Sydän, kirj. E. de Amicis. 222 siv. 1 mk.

Pikku Lordi, kirj. F. H. Burnett. 206 siv. Sid. 2 mk.

Kalevalan tarinat, kirj. Eva Moltesen. 180 siv. Sid. 1: 25.

Mielelläsi luet jännittäviä ja seikkailurikkaita kirjoja, mutta halpahintaisia, kelvollisia nuorisonkirjoja on toistaiseksi ollut kovin niukalti valittavana. Sentähden onkin kirjailija Teuvo Pakkala ryhtynyt toimittamaan »Mailta ja meriltä» nimistä sarjaa kaikkein hauskimpia seikkailuja, kertomuksia ja tarinoita eri maista ja eri ajoilta. Sarja kasvaa nopeasti. Jokainen kirja maksaa ainoastaan 25 penniä.

Ensimmäiset kirjat.

- N:o 1. **Karkuri.** Kertomus saarelta Tyynen meren rannalla.
- N:o 2. **Taistelu paalumajalla.** Kertomus Amerikan aarniometsästä.
- N:o 3. **Aamukellot.** Tarina uljaasta Veronika-neidistä.
- N:o 4. **Kylmä sydän.** Peikkotarina.
- N:o 5. **Ksi-Ksin luolan ihmelukko.** Itämaalainen seikkailukertomus.
- N:o 6. **Ihmeitten maassa.** Kreikkalaisia satuja.
- N:o 7. **Tito.** Jännittävä kertomus arosudesta.
- N:o 8. **Musta kaleerilaiva.** Merikertomus v:ltä 1599.
- N:o 9—11. **Nansenin pohjoisnaparetkiltä.** N:o 9 Laivalla napameritse. N:o 10. Suksilla ja kajakilla. N:o 11. Talvea saarella nimettömällä.
- N:o 12. **Yö metsästäjän kodissa.** Neljä seikkailurikkaita kertomusta.
- N:o 13. **Apahien hyökkäys.** Seikkailuja kaukaisessa lännessä.
- N:o 14. **Kaksijalka.** Kertomus siitä miten ihminen on tullut luomakunnan herraksi.
- N:o 15. **Nini.** Kertomus Ranskan vallankumousajoilta.
- N:o 16. **Sidi Numan ja hänen hevosenensa.** Uusia kertomuksia arapialaisesta sarjasta 1001 yön tarinoita.
- N:o 17. **Lumimyrskyssä.** Kolme kertomusta.
- N:o 18. **Eksyksissä prärialla.**
- N:o 19. **Saaroksissa.** Ranskan ja Saksan viime sodasta.
- N:o 20. **13-vuotias sankari.** Kertomus buuri-sodasta.

Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsingissä